

A KATOLIKUS HITBUZGALMI TÁRSULATOK PÉCSETT A DUALIZMUS KORÁBAN

A pécsi kereszténység majd kétezer éves múltja tekint vissza, a város minden időben a vallási élet központjának számított, amit az ókeresztény sírkamrák csak úgy tanúsítanak, mint 1009-ben a püspökség megalapítása. Már a középkorban is több hitbuzgalmi egyesület működött itt: a Szűz Mária, a Krisztus Teste, a Szent Bertalan és a Mindenszentek Társulat. A török idők után a társulatok második virágkorát tapasztaljuk, a barokk vallásosságot példázta az Úr Szent Testének Társulata, a Mária-kongregáció, az Agonia Christi Társulat és a szerzetesrendekhez kötődő ferences, kapucinus és ágostonos harmadrendek, amelyeket azonban II. József mind feloszlattott.¹

Ennek következtében a 19. században a katolikus társulati élet pangását tapasztalhatjuk. A régiek közül csak a ferences harmadrend tudott újjászerveződni, s az elkövetkező évtizedekben is csupán egy új társulat alakult a városban: a Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata 1845-ben. A kibontakozó katolikus megújulás hatására azonban az 1890-es évektől az következő két évtizedben több mint húsz különféle hitbuzgalmi társulat jött létre. Bár a századforduló éveiben rendkívül élénk katolikus társulatalapítási kedv az évtized végére némileg visszaesett, kifulladás, de ez csak rövid átmeneti időszakot jelentett, ugyanis a világháború utolsó két évében és a szerb megszállás időszakában, 1917 és 1921 között újabb egyesülési hullám tanúi lehetünk, mely elsősorban Mária-kongregációk alapítását jelentette. Ennek okát egyrészt abban láthatjuk, hogy a korábbi iskolai kongregációk első tagjai már végeztek, így számukra új felnőtt-kongregációkat kellett alapítani, másrészt pedig a már működő iskolai társulatokat választották ketté korcsoportok szerint, ugyanis ezek már túl népesek lettek és a tagság között is túl nagy korkülönbség alakult ki, ami ellentétben állt a kongregációk általános szervezési elveivel. De ezek mellett alakultak teljesen új iskolai kongregációk is, illetve újdonságként jelent meg a Jézus Szentséges Szívének Tiszteletőrsége. Figyelemreméltó, hogy ezek az alapítások ellentétben állnak több korabeli leírás egybehangzó véleményével, miszerint bár a világháború kitörésekor – érthető lelki okokból – minden társadalmi rétegben hirtelen megnőtt a vallási buzgalom, de 1916-tól már közöny vett erőt a híveken és a legtöbb helyen az ürességtől kongtak a templomok.² Mi lehet ennek az ellentmondásnak a magyarázata? Feltehetően az, hogy – mint láttuk – ez a fellendülési hullám elsősorban a fiatal korosztályokhoz kötődött – a Tiszteletőrség is részben a Miasszonyunk rend Polgári iskolájának növendékeiből állt –, akiken talán életkorukból adódóan még nem lett úrrá az

¹ SÜMEGI 2008 66.; HORVÁTH – KIKINDAI – SÜMEGI 2008 112.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/május, 70-72.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/augusztus, 108-109.

² PPL Esperesi jelentések 1916-1918; PPL 5102/1918

általános lelki fásultság, azonban a háborús évek borzalmaival – az elszegényedést, a bizonytalanságot, a gyászt – már megtapasztalták, így a nehéz években figyelmük még inkább a vigaszt nyújtó vallás felé fordult.

Vizsgált időszakunkban Pécs legrégebbi hitbuzgalmi társulatának és egyben a város egyetlen harmadrendjének az 1727-ben alapított *ferences harmadrend* számított, melynek célja a ferences lelkiség megélése világi keretek között.³ Ez a jozefinizmus időszakát leszámítva folyamatosan működött az elkövetkező századokban is, egészen a 20. század közepén bekövetkező újabb feloszlásig.⁴ A társulat a ferencesek által gondozott Szigeti-külvárosi plébániatemplomhoz kötődött. Tagsága pontos létszáma egyelőre nem ismert, de abból kiindulva, hogy a társulat keretén belül működő Missziós Szövetséghez 1927-ben 1434 fő tartozott, arra következtethetünk, hogy legalább másfélezer tagot számlált, így minden valószínűség szerint a város aktív tevékenységet kifejtő társulatai közül nemcsak a legrégebbinek, de a legnépesebbnek is számított. Pedig a harmadrend rendkívül szigorúan szabályozta a tagok életének szinte minden részletét, például csak a rendi előjáróság engedélyével lehetett színházba, moziba vagy bálba menni, vagy éppen munkahelyet változtatni. Az előjáróságot a ferences rendi igazgató, az előjárónő, a II. előjárónő, a titkár, a pénztáros, a könyvtáros, az ellenőr, az újoncmesternő, az egyes városrészek tanácsosai, valamint az ún. férfitanácsos alkotta, amiből arra következtethetünk, hogy a harmadrend többségében nők alkották. Az előjáróság havonta egyszer tartott értekezletet a rendi teremben, ahol a közös munkákat beszélték meg, minden harmadik vasárnap pedig újoncoktatásra került sor.

A társulat tagjai minden hónap utolsó vasárnapján tartották közös ájtatosságukat a Szigeti-külvárosi plébániatemplomban – melynek gondozását is a rendi nővérek végezték –, melyen minden tag köteles volt megjelenni. A harmadrend főbb ünnepein⁵ közösen járultak a szentáldozáshoz és minden évben április 16-án fogadalommegújítást tartottak. A harmadrend énekkart is működtetett, valamint gazdag könyvtárral is rendelkezett. A rend kebelében különböző szakosztályok is működtek: a Missziós Szövetség, amely előadásokat és gyűjtéseket rendezett a ferences missziók javára, az 1910-ben alakult Temetkezési Szövetség, valamint 1925-től a Szent Antal Kenyere Egyesület, amely a szegénygondozásból vette ki derekasan részét.⁶

³ MIHALOVCS 1942. 265-271.; VÁNDOR 1989 3-12.

⁴ A pécsi társulat 18. században havonként egyszer tartott összejövetelt a ferences templomban, melyen a tagok közös ájtatosságon és ünnepélyes körmeneten vettek részt. A társulatban a horvát nyelv volt a domináns a magyarral és a némettel szemben, amiből arra következtethetünk, hogy a harmadrend tagjai nagyrészt a horvát hívek közül kerültek ki. A társulat szabályait horvát és magyar nyelvű társulati könyvecskékben nyomtatásban is kiadták. *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/ május, 70-72.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/ augusztus, 108-109.

⁵ Szent Lajos (augusztus 25.), Szent Ferenc sebhelyei (szeptember 17.), Szent Ferenc (október 4.), Szent Erzsébet (november 19.), Jézus Szíve és a Szeplőtelen fogantatás (december 8.) ünnepe és Nagycsütörtök.

⁶ A pécsi... 1926; Asszisi Szent Ferenc pécsi... 1928; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921/ december, 142.-143.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. május 1., 5-6.; MFL VI. 4. 13. doboz A III-ad Rend könyvtárának létesítése.

A város legrégebbi Mária-társulatának a *Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata* számított, melynek célja Szűz Mária Szívének fokozott tisztelete, s ehhez kapcsolódóan a bűnösök és a hitetlenek megtéréséért való ima volt. A társulatot Párizsban alapították az 1830-as években, mely rövid időn belül igen nagy népszerűsége tett szert az egész katolikus világban, és néhány év múlva már magyar földön is megalakultak első fióktársulatai Székesfehérvárott, Győrött és Lugoson.⁷ Híre eljutott Pécsre is, ahol a hívek hamarosan kérték megszervezését. Scitovszky János püspök nagy örömmel fogadta a kezdeményezést és 1845. március 20-án ünnepélyes keretek között a belvárosi plébániatemplomban megalapította az új társulatot, sőt, maga is tagjai sorába lépett. A püspök saját költségén egy díszes képpel ellátott társulati oltárt is felállítatott a templomban, ahol a tagok hetente kétszer közös ájtatosságot végeztek, valamint havonta gyóntak és áldoztak a napi magánimák mellett. Forrásaink tanúsága szerint buzgalmuk eredményesnek bizonyult: Pécssett több feltűnő megtérés is történt, melyet a tagok imáinak tulajdonítottak.

A társulat már megalapításakor igen népszerűnek számított, és az elkövetkező években is rohamosan nőtt taglétszáma: 1853-ban már több mint 3400 tagot számlált. A társulati tagsági könyvben minden rendű és rangú személlyel találkozhatunk – sok esetben házaspárokkal vagy egész családokkal is –, sokan beléptek a város előkelőségei és a papság köréből is, s 1847-től már messzi vidékekről, például Veszprémből, Pozsonyból és Fejér megyéből is csatlakoztak hozzá.⁸ A társulat nagy népszerűségéhez talán az is hozzájárult, hogy félszáz éven keresztül, egészen az első Mária-kongregáció 1901-es megalakulásáig ez volt a város egyetlen Mária-társulata, pedig Pécssett egészen az ókeresztény időkre nyúlik vissza Szűz Mária fokozott tisztelete.⁹ S talán éppen a kongregációk elterjedésének köszönhető, hogy leáldozott népszerűsége és a 20. század első felében már minden valószínűség szerint nem fejtett ki aktív tevékenységet, ugyanis a Pécsi Katolikus Tudósító 1926-ban és 1934-ben¹⁰ már nem említette a város társulatai között.¹¹

A hitbuzgalmi társulatok legjelentősebb csoportját a *Mária-kongregációk* alkották, amelyek azonos társadalmi helyzetű és műveltségű tagokat tömörítettek magukban. A kongregációk legfontosabb általános szabályai: Szűz Máriát szívből szeretni, hozzá engedelmes szívvel és rendületlen bizalommal ragaszkodni, érnyeit utánozni és erre másoknak is példát mutatni. Ez a társulati forma eredetileg

⁷ BARNA 2011. 141.

⁸ PBPI A Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata tagsági könyve; PPL 2977/1898; PPL 593/1845; PPL 2977/1898; PPL 183/1945; Dunántúl 1945. március 25. 5.; TENGYEL 2011. 269-273.

⁹ GÁLOS é.n.

¹⁰ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 3-12.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1934/október, 21.

¹¹ Ennek ellenére 1945 Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén különösen nagy buzgósággal ünnepeltek meg a társulat fennállásának száz éves jubileumát, melyen Virág Ferenc püspök felajánlotta a várost Szűz Mária Szeplőtelen Szívének. Valószínűleg ezzel próbálták meg újjáéleszteni a társulatot, még plakátokon is buzdították a társulatba való belépésére, de nem tudjuk milyen eredménnyel. PPL 183/1945; Dunántúl 1945. március 25. 5.; PTE EL VIII.104b.36.102.1944-45 Jog- és Államtudományi Kar iktatott iratok Faluhelyi Ferenc hagyatéka. Plakát a „Mária Szíve Társulat” száz éves jubileumáról

a jezsuita rendhez kötődött, de a 20. század elején már világi papok, illetve más szerzetesek is irányítottak kongregációkat, bár a szellemi vezetés a jezsuiták által szerkesztett Mária-kongregáció című hivatalos közlöny jóvoltából továbbra is az ő kezükben volt.¹²

Pécsett az első Mária-kongregációt a török alóli felszabadulás után, 1698-ban alapították meg a jezsuiták a gimnáziumi ifjúság körében,¹³ mely a társulatok 1784-es feloszlataáig működött. Több mint száz éves szünet után, a katolikus megújulási mozgalom hatására 1901-ben létesült újra Mária-kongregáció a városban a Miasszonyunk rend Tanítónőképző Intézetében az iskolai vezetés kezdeményezésére. Ez rövid idő alatt olyan népszerűsége tett szert, hogy hamarosan a Mária-kongregáció vált a város legkedveltebb társulati formájává és kialakult a kongregációk két nagy csoportja: az ifjúsági – szinte minden közép- és felsőfokú iskolában működött ilyen – és a felnőtt kongregációk.

A kongregációk elterjedése három szakaszban játszódott le. 1901-1903 között megalakultak az első, példaadó szervezetek egyelőre még csak a kimondottan katolikus jellegű iskolákban: a Miasszonyunk rend Tanítónőképző Intézetében (1901)¹⁴ és Belső Polgári Iskolájában (1903)¹⁵, valamint a Püspöki Tanítóképző Intézetben (1902).¹⁶ A második szakaszban 1906-1908 között újabb kongregációk alakultak, a katolikusok mellett immár az egyik állami iskolában és a felnőttek körében is (Miasszonyunk rendi Külső Polgári Iskola Mária-kongregációja 1906,¹⁷ Pécsi Úrinők Mária-kongregációja 1906,¹⁸ Püspöki Joglyceum Ifjúsági Mária-kongregációja 1908,¹⁹ Pécsi Állami gr. Széchenyi Reáliskola Erősség Tornyárol nevezett ifjúsági Mária-kongregációja 1908²⁰ és feltehetően ezekben az években

¹² HERMANN 1973. 332., 373., 442., 496.; TÜSKÉS – KNAPP 1992. 28., 33-34.

¹³ A társulat vasárnaponként tartotta gyűléseit, ahol ismertették a havi védőszent nevét, imádkoztak az elhunyt tagokért és buzdító beszédeket tartottak, Szűz Mária nagyobb ünnepein pedig együttesen társulati lobogó alatt vonultak templomba. Temploma az akkor a jezsuita rendhez tartozó mai belvárosi plébániatemplom volt. *Katolikus Tudósító* 1922/ augusztus, 108-109.; MOHL 1898. 173.; HORVÁTH – KIKINDAI – SÜMEGI 2008. 112.; HORVÁTH – KIKINDAI 2008. 130.

¹⁴ „Miasszonyunkról” nevezett nőzárdaiban... 1902; *A Miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda nevelő- és tanintézetének értesítője az 1902-1903. iskolai évről.* 15-21., 30-33.; SZENTKIRÁLYI 1908. 155-162.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 6.

¹⁵ *A Miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda nevelő- és tanintézetének értesítője az 1903-1904. iskolai évről.* Pécs, 21-25.; SZENTKIRÁLYI 1908. 174-176.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 5.

¹⁶ *A Boldogságos... 1903; A Pécsi Püspöki Tanítóképző-Intézet értesítője az 1901-1902-iki tanévről.* 30.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 3-12.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; PPL 190/1903; PPL 4707/1913; PPL 4816/1913; PPL 2899/1916

¹⁷ *A Miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda nevelő- és tanintézetének értesítője az 1906-1907. iskolai évről.* 23-24.; SZENTKIRÁLYI 1908. 135-137.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 5-6.; PPL 3399/1906; PPL 3626/1914; PPL 2799/1915; PPL 3096/1917

¹⁸ *A Pécsi Uri Nők... 1931; Pécsi Úrinők... 1941; Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 3.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. december 1., 6.; PPL 3909/1906 (In: PPL 3985/1906); PPL 4713/1913; PPL 4027/1916

¹⁹ *A Pécsi Püspöki Joglyceum évkönyve az 1908/9-iki tanévről.* 58-60.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/január-február, 35.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. május 10., 5-6.; PPL 4592/1910; PPL 1189/1912; TENGELY 2009. 231-237.

²⁰ *Az Erősség Tornyárol... 1908 Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 7.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; PPL 2299/1919

alakult meg a Jó Tanács Anyjáról nevezett Urak kongregációja²¹ is). Ez az alapítási hullám feltételezhetően az 1907-es pécsi Országos Katolikus Nagygyűléssel függött össze, mely a katolikus értékekre irányította a figyelmet. Ezt követően csak egy szórványos alapítással találkozunk: a Pius Főgimnáziumban 1914-ben alakult meg a társulat.²² A kongregációalapítás legjelentősebb, harmadik hulláma 1917 és 1921 között, a legnehezebb években következett be, melynek okait már fentebb ismertettük. Ekkor összesen tíz új kongregáció létesült a városban: 1917-ben a Felnőtt Leányok Szent Ágnes pártfogása alatt álló Kongregációja,²³ a Ciszterci Főgimnázium Gyümölcsoltó Boldogasszonyról nevezett Mária-kongregációja²⁴ és a Magyar Királyi Honvéd Hadapródiskola Magyarok Nagyasszonyáról nevezett Mária-kongregációja,²⁵ 1918-ban a Leányalkalmazottak Mária-kongregációja,²⁶ 1918 és 1921 között a Ciszterci Főgimnázium Szeplőtelen fogantatásról nevezett Mária-kongregációja,²⁷ 1919-ben a Pius Főgimnázium Háromszor Csodálatos Anyjáról nevezett kongregációja,²⁸ 1920-ban a Női Felsőkereskedelmi Iskola Szent Erzsébetről nevezett Mária-kongregációja²⁹ és a Pécsi Úrleányok Kongregációja,³⁰ 1921-ben a Fiú Felsőkereskedelmi Iskola Szent Máté pártfogása alatt álló Mária-kongregációja³¹ és 1921-22-ben az Akadémikus urak kongregációja.³² Ezt követően már csak néhány új kongregációval találkozunk a városban: 1924-ben megalakult a Pécsi Iparos Asszonyok kongregációja,³³ 1923 és 1925 között az Erzsébet Tudományegyetem férfi és a női hallgatóinak kongregációi³⁴ és 1933-34-

²¹ A „Jó Tanács Anyja”-ról... 1933; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 5.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. május 1., 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. február 1., 5.

²² A Jézus-társasága vezetése alatt álló pécsi Pius-alapítóanyai kath. főgimnázium értesítője az 1913-1914-iki iskolai évről. 11.

²³ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. május 10., 5-6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1931. április 1., 5.; PPL 2898/1917 (In: PPL 3504/1917); PPL 3504/1917

²⁴ A Ciszterci rend pécsi róm. kath. főgimnáziumának értesítője az 1916/17. iskolai évről. 24-26.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 6.; PPL 871/1917

²⁵ PPL 397/1917

²⁶ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 4-5.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/április, 54.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/szeptember-október, 134.; Dunántúl 1929. március 24., 4.; PPL 164/1919

²⁷ A Ciszterci rend pécsi róm. kath. Nagy Lajos-Főgimnáziumának értesítője az 1921-22. iskolai évről. 10.

²⁸ A Jézus-társasága vezetése alatt álló pécsi Pius-alapítóanyai kath. főgimnázium értesítője az 1919-1920-iki iskolai évről. 8.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 6-7.

²⁹ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; Meghívó a Pécsi városi Női Felsőkereskedelmi Iskola Szt. Erzsébetről nevezett Mária-kongregációja műsoros ünnepélyére (1927. november 26.) (CsMK HGyA)

³⁰ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 3-4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/április, 53.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. május 10., 5.

³¹ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.; A Fiú Felsőkereskedelmi Iskola Szent Máté pártfogása alatt álló Mária-kongregációja Szent Imre jubilárs ünnepélye (1930. május 17.) (CsMK HGyA)

³² *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/április, 53.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. május 10, 5-6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. május 1., 6.

³³ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. szeptember 18., 6.

³⁴ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 5.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. május 10., 5-6.

ben a Pécsi községi Polgári Leányiskola és Nőiipariskola Boldog Margitról nevezett kongregációja.³⁵

Az egyes kongregációk taglétszáma meglehetősen eltért egymástól: voltak több száz fővel rendelkezők is – pl. a Miasszonyunk rend Polgári iskolájában, ahol szinte mindenki tagja volt – és csupán 30-40 tagból állóak is, például az Állami Főreáliskolában. Összességében a pécsi kongregációk taglétszáma a fennmaradt szűkös források alapján hozzávetőlegesen másfél ezerre tehető. Társadalmi szempontból a kongregációk elsősorban a szélesebb középrétegekre koncentráltak. Nemi megoszlásban hozzávetőlegesen fele-fele arányban láthatunk női és férfi kongregációkat, de a felnőtt hívek körében már egyértelműen a nők között volt népszerűbb, s az iskolai leánykongregációk is sokkal népesebbek voltak, mint a fiúk társulatai. Ami a korcsoportokat illeti, a fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy ez a társulati forma – csakúgy, mint a kezdeti időszakban, a 16-17. században – elsősorban az ifjúsághoz, illetve a fiatal felnőtt korosztályhoz kötődött.

Az egyes Mária-kongregációk szervezete alapvetően megegyezett egymással és működésük is hasonló volt: a tagok egy vagy kéthetenként – ritkán havonta – közös ájtatosságra gyűltek össze, melynek középpontjában az elnök vallási és erkölcsi témájú beszéde állt. Emellett gyakran előadásokat és jótékony célú rendezvényeket – például színelőadásokat, teadélutánokat, vásárokat – is szerveztek, egyes iskolai kongregációk önképző köröket is működtettek s a különféle gyűjtésekből és a sajtóapostolkodásból is alaposan kivették részüket. Az egyesületi élet élénkítésére a kongregációkon belül gyakran különböző szakosztályokat is létesítettek – leginkább eucharisztikus, missziós, karitatív és sajtó-szakosztályt – és szinte minden kongregációnak volt saját, általában pár száz kötetes könyvtára.

A város különböző Mária-kongregációi bár egymástól teljes mértékben függetlenek voltak és nem alkottak semmiféle közös szervezetet, de időnként megnyilvánultak egységesen: például 1917-ben Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén a Székesegyházban az összes helyi kongregáció együtt imádkozott a békéért,³⁶ az 1920-as években pedig már arról hallunk, hogy december 8-án, Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepén az összes pécsi Mária-kongregáció tagjai rendszeresen együtt járulnak a szentáldozáshoz a Székesegyházban.³⁷ De forrásaink tanúsága szerint működött, vagy legalábbis időnként összeállt egy száztagú énekkar is a pécsi férfikongregációk tagjainak részvételével.³⁸

Szintén Szűz Mária különös tiszteletéhez kötődött a *Szűz Mária Gyermekének Társulata (Mária Leányok Társulata)* is. A társulatot Labouré Szent Katalin irgalmas rendi nővér alapította 1830-as látomása hatására, így Páli Szent Vince Szeretleányai rendjéhez kapcsolódott.³⁹ Pécssett 1855-től szolgáltak az irgalmas nővérek elsősorban a város árvaházaiban, de ők működtették a Wurster József kanonok által árva és más szegénysorsú serdülő leányok számára alapított Mária Leány-

³⁵ MOLNÁR 2008. 16.

³⁶ A *Miasszonyunkról* nevezett pécsi nőtárda nevelő- és tanintézetének értesítője az 1916/1917. iskolai évről. 11-12.

³⁷ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1921/december, 144-145.

³⁸ A *Pécsi Püspöki Joglyceum évkönyve* az 1911/12-iki tanévről. 61.

³⁹ *Kézikönyv...* 1890 5-67.

nevelő Intézetet, a Marianumot is. Itt működött a pécsi társulat, melynek célja a tagok önmegszentelődése és karitatív tevékenysége volt. Nem ismerjük pontosan alapítási idejét: 1902, az intézet megalapítása és 1904, az első említés közé kell tenünk, bár természetesen nem elképzelhetetlen, hogy a nővérek már korábban is működtették ezt az árvaházakban.⁴⁰ A társulat tevékenységére vonatkozóan csak az 1930-as évekből rendelkezünk forrással, ami alapján ez nagyon hasonlóan tűnik az iskolai kongregációkhoz: hetente tartottak gyűlést, ahol az egyik nővér vallásos tárgyú felolvasást tartott, majd megbeszélték a társulat ügyeit és utána ártatlan szórakozással múltatták az időt, vasárnap délutánonként pedig a Kórház-kápolnában közösen zsolozsmáztak. A társulat könyvtárral is rendelkezett. Tagsága ekkor 70 fő volt.⁴¹

Az *Élő Rózsafüzér Társulatok* célja szintén Szűz Mária különleges tisztelete, illetve a személyes hitélet megerősítése a rózsafüzér egy tizedének mindennapi elimádkozása által. A francia eredetű társulat a 19. század második felében nagy népszerűsége miatt Magyarországon is, a századfordulón tagsága már mintegy 300 000 főt számlált.⁴² Pécsen az 1920-as évek közepén két helyen, a Szigeti-külvárosi, azaz a ferences és a Budai-külvárosi plébánián működtek, de feltehetően már vizsgált időszakunkban is léteztek, bár alapításuk pontos időpontja egyelőre nem ismert. A ferences templomban a tagok minden hónap első vasárnapján a reggel 6 órai szentmisén végezték közös áldozásukat, ugyanezen nap délutánján pedig szentbeszédet hallgattak, majd a tagok között kisorsolták a szentolvasó titkait. Az Ágoston-téri plébánián szintén minden hónap első vasárnapján tartották hasonló összejöveteleiket, amikor kiosztották a tagok között az egyes titkokat a világi apostolkodásra buzdító szentbeszéd kíséretében. A két társulat tagjainak száma az 1920-as években több százra tehető.⁴³ Az *Élő Rózsafüzér Társulat* mellett a budapesti és szombathelyi *Rózsafüzér Főtársulatnak* is sok pécsi tagja volt.⁴⁴

A korban rendkívül népszerűnek számító Jézus Szent Szíve kultuszát Pécsen három társulat is ápolta. A kultusz különleges helyi kedveltségét jelzi, hogy a világháborúk idején, 1917-ben az egyházmegyét, 1943-ban pedig a várost ajánlották a Szent Szív oltalmába, s ennek tulajdonították, hogy a háborús pusztítások elkerülték Pécsen.⁴⁵ A *Jézus Szent Szíve Társulat* vizsgált időszakunkban két helyen is működött a városban. A Székesegyházi plébánián 1890 körül alakult meg, s az elkövetkező két évtizedben tagsága több ezer főre növekedett. A társulat ennek ellenére az 1910-es években semmilyen aktív tevékenységet nem fejtett ki, közös ájtatosságai sem voltak – „kiüresedését” jelzi az is, hogy ugyanezen plébánia hívei 1917-ben már egy másfajta Szent Szív-társulat megalakítását kérik. Igazgatója

⁴⁰ VARRÓ é.n.; MIHALOVCS 1942. 235-236.; TÍMÁR 2003. 66.; A pécsi "Mária-Intézet" ... 1902; Pécsi Katolikus Tudósító 1927/július-augusztus, 10.; Dunántúl 1935. május 16., 3.; PPL 2927/1904; PPL 3404/1913 (In: PPL 2980/1916); PPL 2980/1916

⁴¹ A Ferences Plébánia Üzenetei 1937. március 7. 3., A Ferences Plébánia Üzenetei 1937. október 3. 3.

⁴² BARNÁ 2011. 130., 149.

⁴³ Pécsi Katolikus Tudósító 1927/július-augusztus, 10.

⁴⁴ BARNÁ 2011. 118., 122.

⁴⁵ PSZPI Historia Domus 1917; HORVÁTH 2008. 193.

a mindenkori székesegyházi plébános volt.⁴⁶ A másik Jézus Szent Szíve Társulatot Pécs-bányatelepen alapították 1911-ben, azonban tevékenységéről sajnos semmilyen közelebbi információval nem rendelkezünk.⁴⁷

1917-ben szintén a Székesegyházi plébánia hívei köréből, valamint a Miaszszonyunk Polgári Iskola Mária-kongregációjából indult ki az a törekvés, hogy a Szent Szív „tiszteletének és szeretetének emelésére és iránta tanúsítandó engesztelés gyakorlására” létesüljön itt is a már több városban sikeresen működő *Jézus Szentséges Szívének Tiszteletőrsége*.⁴⁸ Zichy Gyula püspök örömmel tett eleget a kérésnek és 1917 júliusában 85 taggal megalakult az új társulat, mely folyamatos gyarapodást mutatott és év végén már több mint 300 tagot számlált. A társulat havonta egyszer, első pénteken tartotta közös ájtatosságát a székesegyház Corpus Christi kápolnijában, ahol a tagok litániát mondtak és szentbeszédet hallgattak, majd a sekrestyében megbeszélték a társulati ügyeket.⁴⁹

Szintén Jézus Krisztus személyéhez, szenvedéseéhez kapcsolódott az *Élő Keresztút Társulata*. Sajnos alapításának pontos dátumát nem ismerjük, csupán arról értesülünk, hogy 1909-ben Pécssett kiadták szabálykönyvét⁵⁰ és az 1920-as években is aktívan működött a Szigeti-külvárosi plébánián. Tevékenysége lényege, hogy tagjai minden nap kisebb csoportokban elvégezték a keresztúti ájtatosságot. Taglétszámát nem ismerjük, de abból kiindulva, hogy 25 helyi és 6 vidéki, hozzávetőlegesen tucatnyi létszámú csoporttal működött, igen népszerűnek számított.⁵¹

Kérdéses, hogy a szentkultusz a 20. században már ritkának számító társulati megnyilvánulása, a Szent József Folytonos Tiszteletének Társulata egy ideig Pécssett működött-e. A társulatot Regölyben alapította Szemenyei Mihály plébános az 1880-as években, amelyhez hamarosan az ország minden részéből csatlakoztak. Szemenyei egy társulati lapot is szerkesztett itt A Szent Család Kis Követe címen, melyet a szintén általa alapított Regölyi Árvaház adott ki. Azonban egy idő után, 1898 őszén az idős Szemenyei maga kérte Hetey püspököt, hogy a lap szerkesztőségét helyezze át Pécsre, ahol egyrészt a lap kiadását a Lyceum nyomdájában meg lehetne oldani, másrészt pedig élnek olyan „*jelis tollforgató*” papok, akik a lap szerkesztését tőle átvehetnék. A püspök ezt engedélyezte is, a lapot 1899 januárjától már Pécssett szerkesztette Virág Ferenc, a későbbi püspök egészen 1906 decemberéig.⁵² Elképzelhető, hogy ezzel a társulat központja is átkerült Pécsre, de forrásaink működéséről nem tudósítanak.

Az *Oltáregyesület (Oltáregylet)* az eddigiektől eltérően konkrét gyakorlati célt tűzött maga elé: az Oltáriszentség különös tiszteletéhez kapcsolódóan a szegény templomok segélyezését azért, hogy mindenhol méltó otthont alakítsanak ki Jézus szent testének. Az első Oltáregyesületet 1849-ben alapította Brüsszelben Meuss

⁴⁶ PSzPI Historia Domus 1790-1913

⁴⁷ PPL 312/1911

⁴⁸ Jézus Szent Szívének... 1918 11-40.

⁴⁹ PSzPI Historia Domus 1917; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 12.; PPL 1990/1917 (In: PPL 2239/1917); PPL 2239/1917

⁵⁰ CSÁKY 2004.

⁵¹ *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927/július-augusztus, 10.

⁵² SURJÁN szerk. 1992. 346.; PPL 372/1899

Anna bárónő. Magyarországon első szervezetét 1859-ben a fővárosban hozták létre, majd hamarosan vidéken is elterjedt.⁵³ A társulat Pécssett 1899-ben alakult meg Dulánszky Adolfné, a város katolikus női társadalmának kiemelkedő alakja kezdeményezésére, bár már több mint tíz évvel korábban, 1888-ban is történtek kísérletek megszervezésére, de ez akkor valamilyen oknál fogva még nem sikerült. Az Oltáregylet központja a Miasszonyunk rend zárdájában működött, közös havi ájtatosságukat pedig a székesegyház Corpus Christi kápolnájában tartották. A pécsi Oltáregylet anyatársulatnak számított, hatásköre az egész egyházmegyére kiterjedt, csaknem minden nagyobb plébánián működtek fióktársulatai. Az 1920-as évek közepén taglétszáma meghaladta a 800 főt – egyházmegyei szinten 10 000 tagja volt! –, így ez az egyik legnépszerűbb társulatnak számított.

Az Oltáregylet fentebb ismertetett célkitűzésének megfelelően két irányban fejtett ki működését: egyrészt az Oltáriszentség különleges tiszteletét kívánta elősegíteni közös ájtatosságok, gyakori szentségimádások és szentáldozások, valamint évenként megtartott lelkigyakorlatok által, másrészt pedig a szegény templomok segélyezését végezte adományok gyűjtésével és egyházi ruhaneműk készítésével, amely célból az egylet havonta kétszer kézimunka-délután szervezett. A templomokban kiosztásra szánt tárgyakból évente kiállítást is rendeztek.⁵⁴ A pécsi nem szerzetes templomok rendbentartását és díszítését is az Oltáregylet tagsága végezte. Jelentős könyvtárral is rendelkezett a zárdában⁵⁵ és időnként az egylet lelkiségével és céljaival megegyező könyvek kiadását is vállalta.⁵⁶

Hasonlóképpen a *Pécs-egyházmegyei Papok Missió Egyesülete* is speciális gyakorlati céllal jött létre: feladata a világi papság bevonása volt a hagyományosan szerzetesekhez kötődő népmisziós mozgalomba, mely a katolikus megújulás időszakában rendkívül népszerűvé vált. Ez volt Magyarországon az első ilyen jellegű szervezet, melynek példáját később más egyházmegyék is követték. A társulatok többségével szemben ennek létrehozását felülről kezdeményezték: Hetey Sámuel püspök bízta meg 1899-ben Romaisz Ferenc mecseknádasdi plébánost ennek megszervezésével, amit nagyban megkönnyített, hogy az ötlet az egyházmegyei papság lelkes tetszésével is találkozott.

Az egylet minden évben az augusztusi papi szent gyakorlatok után tartotta közgyűlését, melyen a misszióvezetők jelentést tettek munkájukról és kicserélték

⁵³ GÁRDONYI 2010. 33-35.; MIHALOVCS 1942. 259-261.

⁵⁴ A tagok nagy buzgalommal vettek részt a templomi ruhaneműk készítésében: 1940-ig 1046 kazula, 32 dalmatika, 240 pluviálé, 264 vélum, 1840 korporálé, 496 oltárterítő, 1056 ministránsruha, 1020 ministránsing, és sok más ruhaneműt varrtak az egyházmegyei templomok számára, nagyrészt ajándékképpen.

⁵⁵ Tájékoztató az Oltáregyesületről. Pécs, [1925 vagy 1926] (CsMK HGyA); A Pécsi Központi Oltáregyesület... 1941; Imádságoskönyv... 1912; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/január-február, 27-28.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1922/május, 74.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1925. december 1., 4.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1927. december 23., 6.; *Pécsi Katolikus Tudósító* 1940. február 1., 3.; *Dunántúl* 1911. december 12. 4.; *Dunántúl* 1912. január 11. 4.; *Dunántúl* 1912. szeptember 25. 4.; *Dunántúl* 1913. október 21. 3.; PPL 1501/1888; PPL 3127/1917, PPL 3789/1914, PPL 3765/1913, PPL 3707/1912, PPL 2746/1912; PPL 3781/1911, PPL 4074/1910, PPL 3691/1909, PPL 4006/1909; PPL 1501/1888; PSzPI Historia Domus 1790-1913;

⁵⁶ Például: SZLIVEK: A szent mise. Pécs, 1907, KLEIT J.: Az Úr nagy kívánsága. Pécs, 1911

a szerzett tapasztalatokat. Évenként három-négy alkalommal az egylet választmánya külön gyűlést is tartott, amelyen a tervbe vett missziók megszervezéséről gondoskodtak. Az egylet első misszióját Regölyben tartotta 1900. március 11. és 18. között, mely nagy sikert ért el: a templom állandóan zsúfolásig tele volt és a falu 3100 lakójából kétezren a szentségekhez is járultak. Az elkövetkező hat évben mintegy harminc helyen tartottak hasonló missziót és sokszor a szerzetesek által tartott népmissziók szervezését is már átvették. Az egylet 1902-től bekapcsolódott a máriagyúdi zárandokok lelkigondozásába is, mivel a kegyhelyet gondozó ferences atyák már nem győzték a nagyobb ünnepeken ezrével érkező hívek gyóntatását. Azonban az I. világháború és az azt követő szerb megszállás megakasztotta működését – pedig a megpróbáltatások idején a népmissziókra különösen nagy szükség lett volna –, mivel sok pap bevonult, később pedig a szerb katonaság a tömeges összejöveteleket nem nézte jó szemmel. De a felszabadulás után ismét újult erővel indult meg a mozgalom.⁵⁷

Pécsett az 1910-es népszámlálás adatai szerint több mint 42 000 katolikus hívő élt,⁵⁸ azonban ebből a társulatok tagjainak létszámát csak nagyon nehezen, nagy pontatlansággal tudjuk megbecsülni. Az elszórt adatok alapján a társulatok tagjainak számát hozzávetőlegesen öt-hatezer főre becsülhetjük,⁵⁹ vagyis a város katolikus lakosságának mintegy hetede tartozott valamilyen hitbuzgalmi társulatba. A társulatokban a nemek arányát tekintve női többséget feltételezhetünk. Ezt támasztja alá, hogy a kongregációk inkább a nők körében voltak népszerűek, a Szűz Mária Gyermekei Társulatába leányok tartoztak, tevékenységéből és tisztviselői karából adódóan valószínűsíthető, hogy az Oltáregylet és a ferences harmadrend is főként női tagokat számlált, valamint az Élő Rózsafüzér Társulatok is általában nőkből álltak.⁶⁰ Ez megfelel azon általános újkori tapasztalatnak, hogy az elmélyültebb vallási élet inkább a nőkre jellemző.

Az ifjúsági társulatok majd kétharmados többségéből kiindulva joggal feltételezhetjük, hogy a századfordulón a katolikus megújulás nagy társulatalapítási hulláma elsősorban a fiatal korosztályt érintette meg, s a 20. század első két évtizedében a társulatok tagságának többségét az iskolások és a fiatal felnőttek tették ki. Valószínűsíthetően volt egyfajta korosztályi elkülönülés is a társulatok között. Az iskolások és már végzett fiatal felnőttek körében az új, „divatosabb” társulatok, elsősorban a Mária-kongregációk számítottak népszerűnek. A ferences harmadrend és az Oltáregylet tagsága valószínűleg vegyes korösszetételű volt, mivel ezek évtizedeken keresztül folyamatosan aktív működést fejtettek ki, így nyilván mindig megújult tagságuk. Az 1845-ben alapított Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata azonban feltehetően a 20. század elejére már eloregedett – mint láttuk, a felnövekvő új generáció már inkább más társulatokat választott –, valószínűleg ennek köszönhető, hogy ekkor már nem hallunk működéséről.

⁵⁷ ROMAISZ 1899; ROMAISZ 1906; Dunántúl 1925. augusztus 28., 3.; Dunántúl 1939. november 25., 4-5.; PPL 2867/1916; PPL 2883/1916; PPL 2739/1917; PPL 228/1918

⁵⁸ A Magyar Szent Korona Országainak... 1912 13.; A Magyar Szent Korona Országainak... 1916 162-163.

⁵⁹ A Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata és a Szent József Folytonos Tiszteletének Társulata tagságát nem számítva, mivel azokhoz – mint láttuk – sok ezer nem pécsi hívő is csatlakozott.

⁶⁰ BARNÁ 2011. 311.

Irodalom

A Boldogságos...

1903 *A Boldogságos Szent Szűz Szeplőtelen Fogantatásáról elnevezett Pécsi Püspöki Tanítóképző-Intézettel kapcsolatos Mária-kongregációnak szabályai.* Pécs.

A Ciszterci rend pécsi róm. kath. főgimnáziumának értesítői. Pécs.

A Jézus-társasága vezetése alatt álló pécsi Pius-alapítványi kath. főgimnázium értesítői. Pécs.

A „Jó Tanács Anyjára”-ról...

1933 *A „Jó Tanács Anyjára”-ról nevezett Pécsi „Urak Kongregációjára”-nak ájtatossági kézikönyve.* Pécs.

A Magyar Szent Korona Országainak...

1912 *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása.* 1. köt. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

A Magyar Szent Korona Országainak...

1916 *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása.* 61. köt. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

A Pécsi Központi Oltáregyesület...

1941 *A Pécsi Központi Oltáregyesület 1940. évi kimutatása.* Pécs.

A pécsi...

1926 *A pécsi Szent Ferenc III. rendjének szabályai.* Pécs.

A pécsi „Mária-Intézet”...

1902 *A pécsi „Mária-Intézet” alapszabályai.* Pécs.

A Pécsi Püspöki Joglyceum évkönyvei. Pécs.

A Pécsi Püspöki Tanítóképző-Intézet értesítői. Pécs.

A Pécsi Uri Nők...

1931 *A Pécsi Uri Nők Mária-Kongregációjának szabályai.* Pécs.

Assiszi Szent Ferenc pécsi...

1928 *Assiszi Szent Ferenc pécsi III. rendjének könyvtárjegyzéke.* Haladás, Pécs.

Az Erősség Tornyáról...

1908 *Az Erősség Tornyáról elnevezett Pécsi Állami Főreáliskola ifjúságának Mária Kongregációja.* Pécs.

BARNA Gábor

2011 *Az Élő Rózsafüzér Társulata.* Szent István Társulat, Budapest.

CSÁKY Károly

2004 *„Szentasszonyok” egy faluközösség életében. Néprajzi Látóhatár XIII. 1-2.* 115-132.

GÁLOS László

é.n. *Pécs, a Boldogasszony városa.* Pécsi Belvárosi Plébánia, Pécs.

GÁRDONYI Máté

2010 *Katolikus egyesületek története, szerepe, az Oltáregyesület alapítása.* In: *Konferencia a Központi Oltáregyesület alapításának 150. évfordulója alkalmából.* Örökimádás Lelkészség, Budapest. 31-35.

HERMANN Egyed

1973 *A Katolikus Egyház története Magyarországon 1914-ig.* Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae I. München.

HORVÁTH István

2008 A két világháború között. In: SÜMEGI József szerk. *A Pécsi egyházmegye ezer éve*. Fény Kft., Pécs. 185-194.

HORVÁTH István – KIKINDAI András

2008 A felvilágosodás és a liberalizmus kora. In: SÜMEGI József szerk. *A Pécsi egyházmegye ezer éve*. Fény Kft., Pécs. 128-140.

HORVÁTH István – KIKINDAI András – SÜMEGI József

2008 Vallási élet a barokk korban. In: *A Pécsi Egyházmegye ezer éve*. Pécs. 106-114.

Imádságoskönyv...

1912 *Imádságoskönyv Oltáregyleti tagok számára, egy órának üdvösséges felhasználásával a legméltóságosabb Oltáriszentség előtt*. Pécsi Oltáregylet, Pécs.

Jézus Szent Szívének...

1918 *Jézus Szent Szívének Tiszteletőrsége*. Budapest.

Kézikönyv...

1890 *Kézikönyv az Irgalmas-nénékkel szövetséges „Boldogasszony-leányai” számára*. Nagyvárad.

„Miasszonyunkról” nevezett nőzárdában...

1902 *„Miasszonyunkról” nevezett nőzárdában a Szeplőtelenül fogantatott Boldogságos Szent Szűz Czíme, Szent Imre herceg és magyarországi bold. Margit védnöksége alatt álló Mária Kongregáció szabályai*. Pécs.

A Miasszonyunkról nevezett pécsi nőzárda nevelő- és tanintézetének értesítői. Pécs.

MIHALOVICS Zsigmond

1942 *A világi apostolkodás kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest.

MOHL Antal

1898 *A Mária-kongregációk története. Különös tekintettel hazánkra*. Győr.

MOLNÁR Ivett

2008 *A legjelentősebb hitbuzgalmi egyesületek, valamint a Szociális Missziótársulat és a Krisztus Király Szövetség Pécsen 1919-1950*. Szakdolgozat. PTE BTK, Pécs.

Pécsi Úrinők...

1941 *Pécsi Úrinők Mária-Kongregációjának könyvtárjegyzéke*. Pécs.

ROMAISZ Ferenc

1899 *A népmissiók kézikönyve. A világi papság által vezetett missiók számára*. Pécs.

1906 *A Pécs egyházmegyei Világi Papok Missiós Egyletének története és tanulságai 1899-1906*. Pécs.

SURJÁN Miklós szerk.

1992 *Baranya megye sajtóbibliográfiája*. Baranya Megyei Könyvtár, Pécs.

SÜMEGI József

2008 Vallási élet a középkori Pécsi egyházmegyében. In: SÜMEGI József szerk. *A Pécsi egyházmegye ezer éve*. Fény Kft., Pécs. 66-75.

SZENTKIRÁLYI István

1908 *A pécsi Notre-Dame Nőzárda és iskolái*. Pécsi Notre-Dame Nőzárda, Pécs.

TENGEY Adrienn

2009 A Pécsi Püspöki Joglyceum Mária-kongregációja. In: KAJTÁR István – POHÁNKA Éva szerk. *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833-1923*. PTE ÁJK, 231-237.

- 2011 A Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének Társulata. In: POHÁNKA Éva – SZILÁGYI Mariann szerk. *Klimo György püspök és kora*. PTE Egyetemi Könyvtára, Pécs. 269-273.

TÍMÁR György

- 2003 Pécs területén lévő plébániák és lelkészségek, valamint a hozzájuk tartozó templomok és kápolnák a török hódoltság óta, in: *Tanulmányok Pécs történetéből 15*. Pécs Története Alapítvány, Pécs. 47-68.

TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva

- 1992 Vallásos társulatok Magyarországon a 17-18. században. *Néprajzi Látóhatár I.* 3-4.

VÁNDOR Gotfrid

- 1989 *Fejezetek Assisi Szent Ferenc harmadik rendjének történetéből. Különös tekintettel a Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett rendtartományra*. [Budapest]

VARRÓ Ágnes

- é.n. A Mária kongregációk és a Mária-lányok társulatának erkölcsnevelő törekvései és hatása a székesfehérvári egyházmegyében. *Szabadpart 27*. (www.kodolanyi.hu/szabadpart/27)

Rövidítések

CsMK HGyA = Csorba Győző Megyei Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény Aprónyomtatványtára

MFL = Magyar Ferences Levéltár

PBPI = Pécs-Belvárosi Plébánia Irattára

PPKL = Pécsi Püspöki és Káptalani Levéltár

PSzPI = Pécs-Székesegyházi Plébánia Irattára

PTE EL = Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár

THE CATHOLIC RELIGIOUS SOCIETIES IN PÉCS IN THE ERA OF THE DUALISM

In Pécs thirty Catholic religious societies were active in the era of the dualism. The majority of these were formed in the beginning of the 20th century, in the era of Hungarian Catholic Revival. The most importance societies were the Franciscan Third Order, the Mary-congregations, the Society of Altar, the Society of Blessed Virgin's Immaculate Heart and the Living Rosary Societies. The seventh of Pécs Catholic people, about 6000 believers fell under one of societies so the importance of these was very great in the church history.